

SUOMEN YLIOPISTOKIRJASTOJEN NEUVOSTON STRATEGIA VUOSILLE 2007-2012

<p>MISSIO Yliopistokirjastojen neuvosto varmistaa yliopistokirjastojen yhteisten päämäärien saavuttamisen ja tukee kirjastojen toimintaedellytyksiä erityisesti yliopistoissa.</p>	
<p>VISIO SUOMEN YLIOPISTOKIRJASTOT – TUTKIMUKSEN JA OPPIMISEN INFRASTRUKTUURIN YDIN Yliopistokirjastojen neuvosto luo tutkimustiedon saavutettavuuden ja käytettävyyden tulevaisuutta ja on alansa keskeinen yhteiskunnallinen vaikuttaja.</p>	
<p>PÄÄMÄÄRÄT</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. yliopistokirjastojen vaikuttavuuden edistäminen yliopistojen perustehtävien suorittamisessa 2. yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun vaikuttaminen erityisesti tietoaineistojen saannin varmistamiseksi 3. neuvoston kansallisen ja kansainvälisen näkyvyyden lisääminen 4. yhteisten toimintatapojen kehittäminen 5. toimialan tuottavuuden parantaminen 	<p>KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT</p> <ul style="list-style-type: none"> • yhteisen vaikuttavuusmittariston kehittäminen • vaikuttaminen lainsäädäntöön ja muihin yliopistokirjastojen toimintaan yhteydessä oleviin asiakirjoihin • osallistuminen eri järjestöjen ja organisaatioiden toimintaan • kansallinen ja kansainvälinen näkyvyys • kansainvälisten verkostojen hyödyntäminen • neuvoston päätöksenteko- ja toimintamallit • tulevaisuuden ennakointi • ydinprosessien järkevä yhdenmukaistaminen ja palvelujen perustason määrittely • uusien palvelujen ja toimintamallien luominen • uuden teknologian hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä • yhteistyö kumppanien kanssa
<p>SIDOSRYMÄT</p> <ul style="list-style-type: none"> • päättäjät: opetusministeriö, rehtorien neuvosto yliopistojen edustajana • kumppanit: rahoittajat, muut muistiorganisaatiot, tiedeyhteisöt, sektoritutkimuslaitokset, SYL, kirjastoseurat, CSC, SVY, ammattikorkeakoulukirjastot, erikoiskirjastot, yleiset kirjastot, Kansalliskirjasto, Varastokirjasto • käyttäjät: opiskelijat, tutkijat ja muut käyttäjät hankkeiden ja kirjastojen kautta 	<p>TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET</p> <ul style="list-style-type: none"> • opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelman tehokkuus- ja vaikuttavuusvaatimukset sekä korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, kirjastojen laajeneva toimintakenttä • kansainvälistymisen haasteet: tutkimuksen ja opetuksen kansainvälinen kehittäminen, kirjastopalvelujen kansainvälistyminen • valtionhallinnon tieto- ja viestintäteknologian kokonaiskehittäminen sekä tietojärjestelmien nopea muutos
<p>TOIMIJAT</p> <ul style="list-style-type: none"> • yliopistokirjastot, Kansalliskirjasto, Varastokirjasto 	<p>ARVOT</p> <ul style="list-style-type: none"> • avoimuus, asiantuntemus, yhteistyö sekä tiedonsaannin ja tieteen vapaus

1. Johdanto

Strategia linjaa yliopistokirjastojen neuvoston toimintaa vuosille 2007-2012. Se on laadittu yliopistokirjastojen johtajien yhteistyönä. Strategiaa valmisteli erillinen työryhmä¹, joka koostui neuvoston jäsenistä sekä Kansalliskirjaston edustajasta. Strategian laatimisessa on kuultu sidosryhmien edustajia².

2. Suomen yliopistokirjastojen neuvosto

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto on yliopistokirjastojen verkoston yhteistyötä koordinoiva elin. Sen muodostavat yliopistokirjastot, Kansalliskirjasto ja Varastokirjasto. Neuvostolla on jäsenistöstä kahdeksi vuodeksi kerrallaan valittu puheenjohtaja, työvaliokunta sekä Kansalliskirjaston henkilökuntaan kuuluva yhteistyösihteeri.

Neuvosto antaa lausuntoja, tekee aloitteita ja esityksiä, teettää selvityksiä ja sopii yhteisten hankkeiden käynnistämisestä sekä perustaa työryhmiä. Neuvostolla on käytössään seuraavat välittömät resurssit: neuvoston kokoukset, työvaliokunnan kokoukset sekä sihteerin ja hankkeiden työntekijöiden työpanos. Välillisesti neuvosto voi käyttää yliopistokirjastojen henkilökuntaa tehtävien hoitamisessa.

Päätökset neuvostossa tehdään konsensusmenetelmällä. Neuvosto voi antaa erillispäätöksellä päätösvallan työvaliokunnalle joissakin erityiskysymyksissä.

Neuvosto toimii edustajiensa välityksellä monenlaisissa työryhmissä ja osallistuu erilaisiin yhteisiin kokouksiin. Neuvosto järjestää yhteisiä tapaamisia ja kokouksia sidosryhmien kanssa.

3. Arvot

Suomen yliopistokirjastojen neuvoston toimintaa ohjaavat arvot ovat avoimuus, asiantuntemus, yhteistyö sekä tiedonsaannin ja tieteen vapaus.

1 Strategiaryhmän kokoonpano: Ari Muhonen, Teknillisen korkeakoulun kirjasto (puheenjohtaja); Helena Hämynen, Joensuun yliopiston kirjasto; Jarmo Saarti, Kuopion yliopiston kirjasto; Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto; Heli Mylly, Helsingin yliopiston Viikin tiedekirjasto; Esko Ala-Peijari, Teatterikorkeakoulun kirjasto; Pirjo Vatanen, Jyväskylän yliopiston kirjasto; Helena Mattila, Kansalliskirjasto (sihteeri).

2 Strategiaa kommentoivat rehtorien neuvoston työvaliokunta ja pääsihteeri, kulttuuriasianneuvos Anneli Äyräs ja opetusneuvos Annu Jylhä-Pyykönen sekä ylitarkastaja Anne Lehto opetusministeriöstä, rehtori Matti Uusitupa Kuopion yliopistosta, professori Markku Löytönen Helsingin yliopistosta sekä koulutuspoliittinen sihteeri Juhani Nokela Suomen ylioppilaskuntien liitosta.

4. Nykytila-analyysi

Yliopistokirjastoilla on yhteinen toimintaympäristö, joka on pohjana neuvoston työlle.

VAHVUUDET	MAHDOLLISUUDET
<p>Laatu ja vaikuttavuus: yhteiset tavoitteet ja toimintatavat, kehittämishankkeet, konsortiot ja verkostot, kansalliset tieteelliset kirjastopalvelut, toimivat suhteet päättöksentekijöihin, laatutason kohottaminen</p> <p>Osaaminen: verkosto-osaaminen, tieteellisten kirjastopalvelujen toimialan tuntemus</p> <p>Työnjako: tuottavuuden lisääminen</p> <p>Yhteistyö: vuorovaikutus kirjastoverkossa</p>	<p>Innovatiivisuus: uusien palvelujen ja niiden tuottamistapojen kehittäminen</p> <p>Yhteistyö: uudet kumppanit, kansalliset ja kansainväliset verkostot, työnjako ja toimintojen rationalisointi, korkeakoulujen verkoston rakenteellinen muutos</p> <p>Näkyvyys: markkinointi, edunvalvonnan kehittäminen, tuottavuuden ja vaikuttavuuden osoittaminen, vertaisarviointi</p> <p>Teknologia: uuden teknologian hyödyntäminen</p>
HEIKKOUEDET	UHAT
<p>Päätöksentekoprosessi: hajanaisuus ja eriaikaisuus, toimeenpano</p> <p>Näkyvyys: heikkous tulosten ja vaikuttavuuden osoittamisessa</p> <p>Kansainvälinen yhteistyö: neuvoston kansainvälinen toiminta</p>	<p>Hallitsematon muutos: korkeakouluverkoston raju rakenteellinen muutos</p> <p>Lainsäädäntö: kirjaston perinteisiä toimintatapoja rajoittavat uudet säännökset</p> <p>Kilpailu: informaatiotuotannon kaupallistuminen, globaalistuminen, vaihtoehdotiset tiedonjakelijat</p>

5. Toimintaympäristön muutokset

Strategiakaudella 2007-2012 neuvoston toimintaan suoraan tai yliopistokirjastojen toimintaedellytysten muuttumisen kautta vaikuttavat seuraavat toimintaympäristön muutokset.

■ Opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelman³ tehokkuus- ja vaikuttavuusvaatimukset sekä korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen, kirjastojen laajeneva toimintakenttä

Opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelman peruseriaatteena on toimintojen tehostaminen, ikäluokkien pienenemisestä johtuva henkilöstömäärän vähentäminen ja yhteisten palvelukeskusten perustaminen. Erityyppisillä alueellisilla ja valtakunnallisilla konsortioilla haetaan toimintojen tehostamista. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen päämääränä on tarkoituksenmukainen korkeakoulujen määrä ja toimipisteverkosto sekä korkeatasoinen toiminnan laatu ja vaikuttavuus. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi opetusministeriö edellyttää yliopistoilta suurempien ja tehokkaampien kokonaisuuksien muodostamista ja toiminnan selkeää profiloimista. Toisaalta tieteen ja tutkimuksen, yliopistojen kolmannen tehtävän ja elinikäisen oppimisen entistä voimakkaampi painottaminen asettaa kirjastojen toiminnalle uusia vaatimuksia ja laajentaa niiden toimintakenttää.⁴

³ Opetusministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma 2006-2010.

⁴ Hallituksen strategia-asiakirja 2006. Hallituksen poikkihallinnolliset politiikkaohjelmat ja politiikat.

Yliopistokirjastot voivat vastata edellä mainittuihin toimintaympäristön asettamiin haasteisiin siten, että ne

- § jatkavat toimintatapaansa löytää ja luoda uusia keskitettyjä palveluja ja ulkoistaa niiden ylläpitoa sekä kehittävät muutenkin toimintaprosessejaan ja jatkavat tietotekniikan hyödyntämistä
- § kehittävät verkostomaista toimintaansa yhdenmukaistamalla ydinprosessejaan sekä määrittelemällä perustason palveluilleen
- § kehittävät yhteisten palvelujen tuottamismalleja myös erilaisista toimijoista koostuville paikallisille konsortioille
- § vaikuttavat poliittiseen päätöksentekoon hyödyntäen kirjastosektorien yhteisiä intressejä huolimatta päätöksentekojärjestelmien hajanaisuudesta
- § erikoistuvat esimerkiksi aineistojen hankinnassa oman yliopiston vahvuusalueille huolehtien samalla siitä, että kokoelmat ovat valtakunnallisesti kattavat ja helposti käyttäjien saatavilla
- § vastaavat tehtäväkentän laajenemiseen edellä mainittujen keinojen lisäksi resurssien uudelleen allokoinnilla sekä huolehtivat siitä, että merkittäviin uusiin tehtäviin saadaan tarvittavat lisäresurssit.

■ Kansainvälistymisen haasteet: tutkimuksen ja opetuksen kansainvälinen kehittäminen, kirjastopalvelujen kansainvälistyminen

Yliopistokirjastot luovat omalta osaltaan korkealaatuisen tutkimuksen ja koulutuksen edellytyksiä. Niiden toiminta vaikuttaa kansallisen innovaatioympäristön toimivuuteen ja tehokkuuteen sekä Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn. On ennakoitavaa, että tutkimuksen infrastruktuurin kehittäminen nousee tärkeäksi asiaksi strategiakaudella.⁵ Bologna-prosessi, jonka päämääränä on eurooppalaisen korkeakoulualan muodostaminen vuoteen 2010 mennessä, lisää mitä todennäköisimmin opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden liikkumista ulkomaille sekä houkuttelee ulkomaisia opiskelijoita, tutkijoita ja opetushenkilökuntaa Suomeen. Muita sen tavoitteita ovat pätevyyksien yhdenmukaisuus ja läpinäkyvyys, eurooppalaisen korkeamman opetuksen alueen (EHEA) ja tutkimusalueen (ERA) lähentäminen sekä opetuksen laadun varmistaminen. Yliopistokirjastojen toimintaan vaikuttaa myös kansainvälisen lainsäädännön, erityisesti kansainvälisten tekijänoikeussäännösten ja Euroopan unionin palveludirektiivien kehittyminen. Tukemalla Open Access –julkaisemista ja osallistamalla FinELib-konsortioon kirjastot voivat vaikuttaa tutkimusaineistojen saatavuuteen. Google ja erilaiset muut kansainväliset kaupalliset palvelut haastavat kirjastoja kehittämään palvelujaan.

Kansainvälistymisen haasteet edellyttävät yliopistokirjastoilta, että ne neuvostona

- § toimivat aktiivisesti suhteessa tieteenaloihin, seuraavat tutkimusinfrastruktuureista käytävää kansainvälistä ja kansallista keskustelua, edistävät omalta osaltaan tutkimusinfrastruktuurien kehittämistä
- § seuraavat Berliinin julistukseen, Open Accessin kehitykseen sekä tekijänoikeuslainsäädäntöön liittyviä muutoksia
- § seuraavat kirjastoja koskevan lainsäädännön valmistelua ja soveltamista sekä viestittävät yliopistokirjastojen neuvoston kautta omaa näkökulmaansa kansallisille päättäjille

⁵ European Forum for Research Infrastructures toiminta. Kansallisen infrastruktuuripolitiikkaseminaarissa toukuussa 2005 ilmennyt kansallisen infrastruktuuripolitiikan tarve.

- § valtuuttavat yliopistokirjastojen edustajat, jotka toimivat kansainvälisissä järjestöissä, edustamaan myös neuvostoa sekä tekevät yhteistyötä nimitysasioissa

ja yliopistokirjastoina

- § lisäävät vieraskielisiä palvelujaan
- § huolehtivat luetteloinnin ja sisällönkuvailun johdonmukaisuudesta ja laadukkuudesta varmistaakseen asemansa kilpailussa ja mahdollistaakseen yhteistyön kansainvälisten toimijoiden kanssa
- § kehittävät yhdessä Bologna-prosessin ensimmäisessä vaiheessa käynnistetyin informaatiolukutaitohankkeen tuloksia kansainvälisten opiskelijoiden sekä jatkokoulutusopiskelijoiden ja tutkijoiden tarpeisiin
- § määrittelevät yliopistokirjaston roolin julkaisuprosesseissa osana tieteellisen kommunikaation sykliä
- § ottavat huomioon toiminnassaan tekijänoikeuskysymykset ja sitä säätelevän lainsäädännön.

■ Valtionhallinnon tieto- ja viestintäteknologian kokonaiskehittäminen⁶ sekä tietojärjestelmien nopea muutos

Yliopistokirjastot ovat edelläkävijöitä asiakaslähtöisten yhteisten tietojärjestelmien ja niiden yhteentoimivuuden kehittämisessä. Strategiakaudella tietojärjestelmäyhteistyötä laajennetaan yli perinteisten sektorirajojen, jolloin tietoaineistojen sekä ohjelmistojen yhteiskäyttö lisääntyy entisestään. Tieto- ja viestintätekniset järjestelmät yhtenäistyvät, ja tietoarkkitehtuuri tulee entistä enemmän perustumaan yhtenäisille standardeille. Sähköisten tietoaineistojen jatkuva lisääntyminen sekä verkkoasioinnin, –hallinnoinnin ja –palvelujen edelleen kehittäminen edellyttävät kirjastojen toimintaprosessien määrittelyä ja uudistamista. Tiedon hankinnan, ylläpidon ja jakelun nopeutuminen muuttaa kirjaston roolia palvelujen tuottajana: tieto halutaan reaalitajassa ja mieluiten räätälöitynä suoraan oppimis-, opetus- ja tutkimusprosesseihin. Etä- ja lähipalvelujen integrointi erilaisten aineistojen tarjonnassa ja muussa palvelussa vaatii laajennettua alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä sekä koordinoitua. Kirjastojen rooli sähköisten aineistojen julkaisutarjonnassa ja siihen liittyvien menetelmien ja apuvälineiden standardoinnissa lisääntyy.

Asiakkaan toivoma palvelukonsepti edellyttää, että yliopistokirjastot

- § takaavat yhteistyössä valtakunnalliset, yhteensopivat ja käyttäjäystävälliset tietoaineistot verkossa
- § jatkavat ja laajentavat aineiston hankinnan valtakunnallista yhteistyötä (hankintakonsortiot, ylläpito, jakelutoiminnot, valtuuksien hallinta, käyttöoikeudet, tietokannan ylläpito, sopimushallinta)
- § edistävät aineistojen yhteiskäyttöä
- § vaikuttavat siihen, että kirjaston palvelut integroituvat osaksi opetus-, oppimis- ja tutkimusprosesseja
- § jatkavat yhteensopivien tieto- ja viestintäteknisten menetelmien ja apuvälineiden kehittämistä yhteistyössä Kansalliskirjaston, kirjastosektorien ja muiden toimijoiden kanssa
- § määrittelevät roolinsa sähköisten aineistojen julkaisutoiminnassa.

⁶ Valtioneuvoston periaatepäätös it-toimintojen kehittämisestä 15.6.2006. Opetusministeriön hallinnonalan tietohallintostrategia 2006-2015.

6. Missio ja visio

Missio: Suomen yliopistokirjastojen neuvosto varmistaa yliopistokirjastojen yhteisten päämäärien saavuttamisen ja tukee kirjastojen toimintaedellytyksiä erityisesti yliopistoissa.

Visio:

SUOMEN YLIOPISTOKIRJASTOT –TUTKIMUKSEN JA OPETUKSEN INFRA-STRUKTUURIN YDIN

Yliopistokirjastojen neuvosto luo tutkimustiedon saavutettavuuden ja käytettävyyden tulevaisuutta ja on alansa keskeinen yhteiskunnallinen vaikuttaja.

7. Strategiset päämäärät

1. yliopistokirjastojen vaikuttavuuden edistäminen yliopistojen perustehtävien suorittamisessa
2. yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun vaikuttaminen erityisesti tietoaineistojen saannin varmistamiseksi
3. neuvoston kansallisen ja kansainvälisen näkyvyyden lisääminen
4. yhteisten toimintatapojen kehittäminen
5. toimialan tuottavuuden parantaminen

8. Kriittiset menestystekijät

Päämäärät KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT	MITTARIT
1. Yliopistokirjastojen vaikuttavuuden edistäminen yliopistojen perustehtävien suorittamisessa • yhteisen vaikuttavuusmittariston kehittäminen	Luotu mittaristo, jolla voidaan osoittaa: • miten hyvin yliopistokirjastot pystyvät täyttämään tutkijoiden tiedontarpeet (asiakas-kysely) • miten kirjastojen toiminta vaikuttaa opiskelijoiden opiskeluaikojen lyhenemiseen ja tehtyjen opinnäytetöiden tasoon (tutkimus)
2. Yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun vaikuttaminen erityisesti tietoaineistojen saannin varmistamiseksi • vaikuttaminen lainsäädäntöön ja muihin yliopistokirjastojen toimintaan yhteydessä oleviin asiakirjoihin • osallistuminen eri järjestöjen ja organisaatioiden toimintaan	• yliopistokirjastoille tärkeät asiat näkyvät uudessa lainsäädännössä tai keskeisissä asiakirjoissa / niissä ei ole yliopistokirjastojen kannalta epäedullisia asioita • lausuntopyyntöjen määrä • neuvoston kannalta tärkeät järjestöt ja organisaatiot on listattu • neuvostolla on kaikissa listatuissa organisaatioissa aktiivinen edustus

Päämäärät KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT	MITTARIT
3. Neuvoston kansallisen ja kansainvälisen näkyvyyden lisääminen <ul style="list-style-type: none"> • kansallinen ja kansainvälinen näkyvyys • kansainvälisten verkostojen hyödyntäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • tehty viestintäsuunnitelma • neuvoston esittely (artikkeleiden ja esityksien lukumäärä) • neuvostoon tutustumaan tulleiden vieraiden määrä • liitytty keskeisiin verkostoihin • yhteishankkeet ulkomaisten kumppanien kanssa
4. Yhteisten toimintatapojen kehittämisen <ul style="list-style-type: none"> • neuvoston päätöksenteko- ja toimintamallit • tulevaisuuden ennakointi 	<ul style="list-style-type: none"> • tehtyjen päätösten lukumäärä • päätösten toimeenpano • neuvoston sitoutuminen päätöksiin ja hankkeisiin • yliopistokirjastojen kannalta tärkeiden asioiden saaminen yliopistojen strategioihin • toiminnan suuntaamisen onnistuminen (itsearviointi) • neuvoston kehittämien asioiden kansainvälinen merkittävyys (benchmarkkaus)
5. tuottavuuden parantaminen <ul style="list-style-type: none"> • ydinprosessien järkevä yhdenmukaistaminen ja palvelujen perustason määrittely • uusien palvelujen ja toimintamallien luominen • uuden teknologian hyödyntäminen yhteisten palvelujen kehittämisessä • yhteistyö kumppanien kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> • keskeiset, riittävän yhtenäiset yliopistokirjastojen prosessit kuvattu • neuvoston käynnistämien uusien yliopistokirjastopalvelujen lukumäärä strategiakaudella • tehty yliopistokirjastojen yhteinen suunnitelma tieto- ja viestintäteknologian käytöstä kirjastopalveluissa ja niiden kehittämisessä • keskitetyn aineistonhankinnan aiheuttama säästö yliopistokirjastoissa (opm:n tuki + työmäärän säästö + paljousalennukset) • keskitetyistä tietojärjestelmistä saatu hyöty • yhteisten hankkeiden määrä • yhteistyökumppaneiden kanssa yhteisten tilojen, palvelujen ja henkilöiden lukumäärä

